

FILMRELATERADE UTBILDNINGAR I SYDSVERIGE

En studie om filmrelaterade utbildningar i södra Sverige för Regionsamverkan Sydsverige av Palmgren Vision AB.

Rapportförfattare: Hjalmar Palmgren, Palmgren Vision

Rapporten är framtagen som en del av Regionsamverkan Sydsveriges (RSS) samarbete inom det filmkulturella området. Projektet drivs av de sex regionerna Kalmar län, Jönköping, Blekinge, Kronoberg, Halland och Skåne. Projektet medfinansieras av Statens kulturråd.

Innehåll

1. Bakgrund	4
2. Uppdraget	4
3. Metod.....	4
4. Sammanfattning.....	5
5. Olika typer av utbildningar	6
5.1 Referensram för kvalifikationer	6
5.2 Gymnasier (SeQF 4).....	6
5.3 Folkhögskolor.....	7
5.4 YH-utbildningar (Yrkeshögskolan) (SeQF 5).....	8
5.5 Högskolor/Universitet (SeQF 6-8)	8
6. Kartläggning	9
6.1 Utbildningar/region.....	10
7. Diskussion	13
7.1 Filmutbildningars roll i svensk films näringskedja.....	13
7.2 Filmutbildningars roll ur ett regionalt perspektiv	14
7.3 Brister och styrkor i södra Sverige.....	15
7.4 Går det att samordna utbildningar och är det i så fall önskvärt?	17
8. Förslag.....	18
8.1 Förslag ur ett längre perspektiv.....	20
9. Referenser	22
9.1 Intervjupersoner.....	22
9.2 Texter	22
9.3 Webbplatser	23

1. BAKGRUND

Den 27 juli 2020 publicerades rapporten FILM-OCH TV-PRODUKTION SOM TILLVÄXTMOTOR I SYDSVERIGE!- HUR GÖR VI? I rapporten fanns en liten del som handlade om filmutbildningar men som inte utgav sig för att vara en komplett kartläggning eller en djuplodande analys av filmutbildningar i södra Sverige. Generellt har det ofta diskuterats vad filmutbildningar har för plats i filmbranschernas ekosystem. Det handlar såväl om konstnärlig utveckling som om kompetensförsörjning av branscherna.

Regionsamverkan Sydsverige (RSS) bestämde sig för att borra lite djupare i frågan om filmutbildningar och man bestämde sig för att beställa en särskild rapport om utbildningsläget i södra Sverige.

2. UPPDRAGET

Uppdraget att skriva en rapport om filmutbildningar i södra Sverige gick till Palmgren Vision AB och rapportförfattaren Hjalmar Palmgren. Syftet är att analysera och peka på brister och styrkor samt komma med åtgärdsförslag angående behov, samordning eller andra insatser.

Uppdraget har begränsats till att (i första hand) gälla eftergymnasiala utbildningar, men undantag har gjorts för gymnasieutbildningar som ansetts särskilt intressanta i meningen att de är yrkesförberedande.

3. METOD

En grundläggande kartläggning av filmutbildningar har gjorts. Kartläggningen har inte ambitionen att vara komplett av den enkla anledningen att det skulle ha varit alltför tidskrävande och inte nödvändigtvis särskilt värdefullt. Utbildningar kommer och går varför en kartläggning alltid kommer att vara en färskvara. Ambitionen har istället varit att skapa en relevant bild av vilken typ av utbildningar som erbjuds och hur de fördelar sig i de sex olika regionerna. Ett tiotal intervjuer har genomförts med personer som arbetar med filmutbildningar eller på andra sätt har antagits kunna bidra med värdefull information. Inget förutbestämt frågebatteri har använts utan intervjuerna har mer syftat till att rapportförfattaren ska kunna få en bild av hur olika människor ser på frågor kring filmutbildningar.

Rapportförfattaren har också läst in sig på ett antal texter och gjort research på nätet. Dessa texter återfinns i referenslistan.

Regionsamverkan Sydsveriges beredningsgrupp för film har fungerat som ett bollplank under arbetets gång.

4. SAMMANFATTNING

Rapporten består i huvudsak av en kartläggning av filmrelaterade utbildningar i de sex regioner som ingår i RSS, en diskussionsdel samt förslag på kortare och på längre sikt.

I södra Sverige finns ingen konstnärlig högskola med utbildning inriktad på filmens konstnärliga yrkesfunktioner. Detta är inte särskilt uppseendeväckande då de flesta europeiska länder har en eller ett par filmhögskolor. Tillgången på eftergymnasiala filmutbildningar i andra utbildningsformer varierar men om man ser södra Sverige som ett gemensamt geografiskt område så måste det sägas att tillgången på filmrelaterade utbildningar är god.

Film är en konstform där andra konstformer inkluderas. Därför kan det finnas flera utbildningar som är relevanta för filmen även om kartläggningen gäller utbildningar med en direkt anknytning till film. Rörlig-bild-marknaderna genomgår just nu stora förändringar och det vore därför fruktbart att titta på filmutbildning i ett bredare perspektiv. Det erbjuds också flera utbildningar i södra Sverige som är relevanta utan att vara direkt inriktade på film- eller tv-produktion.

På många håll har filmområdet visat sig vara viktigt för regional utveckling, inte minst eftersom det finns en "klustertendens" inom KKN där hög aktivitet inom ett område tycks gynna andra kreativa näringar. Flera regioner ökar sina ansträngningar för att etablera och attrahera filmproduktion. Lokala aktörer är mycket viktiga för att bygga en lokal filmproduktion även när det gäller produktion som kommer utifrån. Därför är det bra om de som utbildar sig i södra Sverige, eller återvänder från utbildning på andra platser, stannar här och finner möjlighet att leva och verka i södra Sverige.

Eftersom produktionsnivån är olika i de sex regionerna och det egentligen bara är Skåne som har kontinuerlig filmproduktion på hög professionell nivå, vore det bra om södra Sverige kunde framstå som en gemensam arbetsmarknad för filmskapare och filmarbetare. Därför är rapportens förslag i huvudsak inriktade på att främja samverkan och nätverksskapande mellan filmutbildningar, filmbransch och elever i södra Sverige. RSS kan spela en viktig roll här och det bör tas i beaktande när RSS tar fram en filmstrategi.

5. OLIKA TYPER AV UTBILDNINGAR

5.1 Referensram för kvalifikationer

Sveriges referensram för kvalifikationer (SeQF) bygger på en gemensam europeisk referensram för kvalifikationer EQF, till vilken flertalet europeiska länder är anslutna.

SeQF är ett system för att klassificera och utforma kvalifikationer för att säkerställa deras tydlighet, överförbarhet och kvalitet. Det är ett översättningsverktyg som beskriver olika kvalifikationer i form av läranderesultat. Därigenom blir det lättare att jämföra kvalifikationer från studier och arbetsliv både nationellt och internationellt. Utfärdare av kvalifikationer vars läranderesultat inte är författningsreglerade kan ansöka hos Myndigheten för yrkeshögskolan om att referera sina kvalifikationer i SeQF. Exempelvis är folkhögskolors allmänna kurser författningsreglerade och har därför antingen SeQF2 (gymnasieförberedande) eller SeQF3 (gymnasiekompetens). Folkhögskolornas särskilda kurser (exempelvis filmutbildningar) är inte författningsreglerade och därmed inte inplacerade i SeQF såvida de inte ansökt om att nivåplaceras.

5.2 Gymnasier (SeQF 4)

Vid arbetets början beslutades att studien skulle avgränsas till att gälla eftergymnasiala utbildningar men att undantag kunde göras för särskilt intressanta utbildningar på gymnasienivå. Exempelvis har Sturegymnasiet i Halmstad en av landets två spetsutbildningar i film. Den typen av gymnasieutbildning är lika relevant i sammanhanget som exempelvis många folkhögskoleutbildningar eller universitetskurser.

I gymnasieskolan finns både högskoleförberedande program och yrkesprogram. Intresset för högskoleförberedande program har ökat men däremot har andelen individer som sedan söker högre studier inte ökat. Därmed finns en viss risk för bristande matchning. För att råda bot på detta har regeringen föreslagit en försöksverksamhet med yrkesinriktningar på högskoleförberedande program. Försöksverksamheten är tänkt att starta under läsåret 2023/24.

Detta kan komma att ha bäring på filmbranschen då många av branschens yrken är högt specialiserade men ändå inte nödvändigtvis kräver högre utbildning.

Skolverket ansvarar för läroplanen för gymnasieskolan och för vuxenutbildning. Skolverket tar fram yrkespaket som kan användas i vuxenutbildning.

Huvudmän som genomför yrkesutbildning inom komvux kan välja om de ska använda nationella yrkespaket i sitt utbud. Det är möjligt att kombinera flera nationella yrkespaket eller komplettera med andra enskilda kurser än de rekommenderade. Det finns yrkespaket med kurser från samtliga yrkesprogram. För en del av yrkespaketen finns förslag på påbyggnadspaket. För vissa yrkespaket finns förslag på lämpliga kurser att komplettera med, dessa är till för att eleven ska få en bredare eller djupare kunskap inom området.

Skolverket har våren 2021 beslutat om ett nytt yrkespaket "Film och TV-arbetare 900p"¹. Yrkespaketet har tillkommit efter förslag från Västra Götalandsregionen och Film & TV Branschens Yrkesnämnd. Än så länge finns ingen utbildningsanordnare som erbjuder detta yrkespaket men en inte alltför vild gissning är att det kommer att anordnas någonstans i västra Götaland.

5.3 Folkhögskolor

Folkhögskolor är ett utbildningssystem som är unikt för Norden. Folkhögskolans pedagogik kännetecknas av aktivt deltagande, samtal och gemensamt lärande i grupp. Det är vanligt att arbeta i projekt och utbildningen anpassas efter deltagarnas förkunskaper och erfarenheter. Deltagarna på folkhögskola har stora möjligheter att själva påverka sin utbildning.

Folkhögskolorna är inte bundna av centralt fastställda kurs- eller läroplaner. Många folkhögskolor har särskilda profiler, ofta utifrån sina band till idéburna organisationer och folkrörelser. Folkhögskolor har ofta, men inte alltid, en region som huvudman. Av Sveriges 154 folkhögskolor drivs 42 av regioner och 112 av idéburna organisationer.

I praktiken fungerar flera filmlinjer vid folkhögskolor som högskoleförberedande utbildningar.

De flesta folkhögskolor har internat vilket är intressant då det kan antas göra att elevernas förankring i lokalsamhället blir mindre. Å andra sidan kan den speciella sammanhållningen som kommer av att man både lever och studerar tillsammans ha betydelse för utbildningar som handlar om kollektivt skapande.

1 Yrkespaketet förbereder för vidareutbildning på yrkeshögskolan inom film, media och event samt även för konstnärliga högskolestudier inom samma områden. För vidare studier kan eleven eventuellt behöva komplettera med behörighetsgivande kurser i andra ämnen. Då internationella film- och eventbolag verkar i Sverige är det en fördel med språkkunskaper i engelska. För att uppnå en fullständig gymnasieexamen behöver utbildningen kompletteras med ytterligare kurser.

5.4 YH-utbildningar (Yrkeshögskolan) (SeQF 5)

En YH-utbildning är svaret på arbetsmarknadens behov. Det betyder att utbildningar ofta byts ut då innehåll och inriktning på utbildningarna varierar utifrån det aktuella behovet. Utbildningar inom YH ska leda till arbete eller egenföretagande inom ett yrkesområde. En tanke är därför att utbildningarna ska ske i nära kontakt med arbetslivet. En betydande del av utbildningen är så kallad LIA-praktik (lärande i arbete).

Myndigheten för yrkeshögskolan fördelar statliga medel till YH-utbildningar. En mängd olika utbildningsanordnare har YH-utbildningar på uppdrag av myndigheten. Även folkhögskolor eller privata utbildningsföretag kan ansöka om att anordna YH-utbildningar. För att få anordna en utbildning måste man ha arbetslivet med sig då syftet är att möta en konkret efterfrågan på yrkesutbildade personer.

Till skillnad från folkhögskolor ger en YH-utbildning betyg och examen i det aktuella yrket.

5.5 Högskolor/Universitet (SeQF 6-8)¹

Ett universitet har ett generellt tillstånd att utfärda generella examina på forskarutbildningsnivå. En högskola saknar ett sådant generellt tillstånd men kan ändå få utfärda examina på forskarnivå inom avgränsade områden. En högskola måste då ansöka om det hos Universitetskanslersämbetet. Både universitet och högskolor måste ansöka om tillstånd för att ge konstnärliga examina på forskarnivå.

De flesta högskolor är statliga och formellt egna myndigheter men det finns också högskolor som drivs till exempel av stiftelser eller föreningar. Dessa får examenstillstånd av regeringen, inte av Universitetskanslersämbetet som de statliga. (Exempel på privata högskolor är Handelshögskolan i Stockholm och Jönköping University).

I denna text används "Högskola" som samlingsbegrepp.

Högskolor erbjuder såväl längre utbildningar (program) som fristående kurser. De fristående kurserna är svåra att kartlägga då det blir en "ögonblicksbild". Kurserna varierar från termin till termin. Många högskolor erbjuder olika typer av mediaprogram där film och TV är en del, men i Sverige är det främst HDK-Valand (Göteborgs Universitet) och Stockholms Konstnärliga Högskola² som har längre utbildningar i filmens konstnärliga funktioner som regi, filmklipp eller filmfoto.

Många kurser eller program anordnas som distansutbildningar vid landets högskolor. Detta gör en kartläggning utifrån ett regionalt perspektiv lite svår. Exempelvis har Linnéuniversitet en 30p kurs i filmmanus men kursen är en distansutbildning så det är tveksamt om den är relevant i detta sammanhang.

1 Kandidatexamen=SeQF6, masterexamen=SeQF7 och doktorsexamen=SeQF8

2 Stockholms Konstnärliga Högskola är en sammanslagning av flera konstnärliga utbildningar. Filmutbildningarna var tidigare på DI (Dramatiska Institutet) och senare Stdh (Stockholms Dramatiska Högskola)

6. KARTLÄGGNING

I rapporten FILM-OCH TV-PRODUKTION SOM TILLVÄXTMOTOR I SÖDRA SVERIGE!- HUR GÖR VI? listades ett stort antal utbildningar med någon anknytning till film och tv-området. I den här kartläggningen har vi sållat bort utbildningar där anknytningen till dessa områden är svag för att istället fokusera på de utbildningar som har en mer konkret anknytning.

Frågan är dock inte enkel eftersom ett växande antal utbildningsanordnare erbjuder utbildningar som inte utbildar för film eller tv-branscherna men där rörlig bild på något sätt ingår i utbildningen och där eleverna mycket väl kan komma att arbeta i dessa branscher. Exempel på sådana utbildningar kan vara inom mediestrategi, visualisering, journalistik, pedagogik eller spelutveckling. Sannolikt har detta att göra med att rörlig bild tar en allt större plats i många delar av arbetslivet. Behov av kunskap om rörlig-bild-produktion begränsar sig inte längre till de traditionella film och tv-branscherna.

Film är ett konstområde som bygger på flera andra konstnärliga discipliner. Film innehåller bild, musik, text med mera och därför är det intressant även med utbildningar inom andra konstområden. Inte sällan börjar man kanske med att gå en skrivarkurs för att upptäcka att man vill fördjupa sig i att skriva dramatik. Kanske är någon nyfiken på att bli filmfotograf men vill lära sig grunderna i bildberättande genom att söka en kurs i stillbildsfotografi. I arbetslivet är det inte heller ovanligt att man arbetar inom olika områden. Bildkonstnärer kanske också jobbar med filmscenografi, musiker kanske har filmmusik som en del av sitt verksamhetsområde etc.

Denna rapport har inte ambitionen att kartlägga alla de utbildningar inom närliggande områden som kan ha bäring på filmområdet.

Även mer teoretiska utbildningar som exempelvis filmvetenskap leder inte sällan till arbete inom produktion.

Tydligast tycks denna trend vara inom högskolorna där ingen högskola, i de sex regionerna i södra Sverige, erbjuder en traditionell filmutbildning men där det ändå finns många utbildningar som på något sätt knyter an till film- eller tv-branscherna.

Detta faktum gör naturligtvis denna kartläggning svårare men i grunden måste det sägas vara positivt att framtidens filmarbetare rekryteras ur ett bredare utbildningsfält. Det bör också vara positivt att fler människor har kunskap om rörlig bild oavsett vilka yrkesval de gör.

6.1 Utbildningar/region

Region Blekinge

Folkhögskolor:

I Blekinge finns det fyra folkhögskolor, ingen av dem erbjuder filmutbildning.

YH:

Hyper Island, Karlskrona har en animationsutbildning som heter Motion Designer.

Högskolor:

På Blekinge Tekniska Högskola i Karlshamn finns 180p Digital ljudproduktion, 180p Digital Bildproduktion samt 180p Design av digitala och immersiva upplevelser. Ingen av dessa utbildningar är direkt inriktade på film eller TV-produktion men inom programmet för Digital ljudproduktion ingår studier i ljud för film.

Region Halland

Filmgymnasium:

På Sturegymnasiet i Halmstads estetiska program finns en av landets två spetsutbildningar, med riksintag, i film¹. Utbildningen tas med här eftersom den ger en relativt gedigen kunskap om filmproduktion avseende såväl praktik som teori. Även om programmet leder till en högskoleförberedande gymnasieexamen så kan kunskaperna som ges inom film sägas motsvara den nivå som en del folkhögskolors utbildningar ger. Sturegymnasiets spetsutbildning i film samarbetar med Akademien Valand (Gbg univ.) och med Region Halland.

Folkhögskolor:

I Halland finns två folkhögskolor. Katrinebergs folkhögskola erbjuder en ettårig filmlinje och en ettårig påbyggnadskurs.

YH:

Teknikhögskolan i Varberg har en ettårig YH-utbildning till Ljud- och musikproducent.

Högskolor:

Högskolan i Halmstad har inte direkt någon Film- eller TV-utbildning men det finns ändå utbildningar där man arbetar med film som verktyg exempelvis vid Akademin för lärande, humaniora och samhälle. Högskolan arbetar också med samverkansarenor där regionens företag erbjuder möjligheter att utveckla och testa nya idéer. Exempelvis finns "Digitalt laborativt centrum".

1 På Tumba gymnasium i Botkyrka kommun finns en spetsutbildning i "Film/TV produktion" och en spetsutbildning i bild & form med fördjupning animation. <https://www.tumbagymnasium.se/program/estetiska-spetsprogram>

Region Jönköpings län

Folkhögskolor:

Region Jönköping har nio folkhögskolor. Sörängens folkhögskola har en Animationslinje och Södra Vätterbygdens folkhögskola erbjuder profilkurs i Film- och medieproduktion.

YH:

I Region Jönköping finns inga YH-utbildningar inom film.

Högskolor:

Inga specifika filmutbildningar på högskolenivå.

Region Kalmar län

Folkhögskolor:

I Region Kalmar finns sex stycken folkhögskolor varav två erbjuder filmutbildningar.¹ Ölands folkhögskola har en ettårig dokumentärfilmsutbildning med en ettårig fördjupningskurs. Ölands folkhögskola erbjuder även en ettårig allmän kurs med inriktning på film. Gamleby folkhögskola har en YH-utbildning i TV-produktion (se nedan under YH).

YH:

Gamleby folkhögskola har en YH-utbildning i TV-produktion vid GTV.

Högskolor:

Linnéuniversitetet i Kalmar och Växjö har ett 180p program i Journalistik och medieproduktion. Närliggande program är Mediekreatörprogrammet (180p) och Medieentreprenörprogrammet (180p). Dessutom erbjuds kortare kurser (7,5-30p) där dock endast ett fåtal är inriktade på praktiskt filmskapande.

Region Kronoberg

Folkhögskolor:

I Kronoberg finns fyra folkhögskolor, ingen av dem erbjuder filmutbildning. Dock finns en närliggande utbildning, Studio Live Produktion, på Markaryds folkhögskola.

YH:

I Region Kronoberg finns inga YH-utbildningar inom film.

Högskolor:

Linnéuniversitetet i Växjö har flera kortare kurser med olika film- och tv-inriktningar och man har också kurser i filmvetenskap, men inga längre program med inriktning film. Däremot finns Kulturledarprogrammet (180p) i Växjö.

1 Både Ölands Fhsk och Gamleby Fhsk har filmutbildningar men i Gamleby i form av YH-utbildning.

Region Skåne

Folkhögskolor:

Skåne har hela 22 folkhögskolor varav filmutbildningar erbjuds på tre stycken. Glokala folkhögskolan har en filmutbildning om 1+1 år, Skurups folkhögskola en filmutbildning på 2 år och Fridhems folkhögskola en filmlinje om 1-2 år. Dessutom har Fridhem en Filmarbetarlinje som kan väljas som år två av filmlinjen.

YH:

På Skurups folkhögskola finns även den nya YH-utbildningen, Kvalificerad filmarbetare. I Skåne finns även ett par utbildningar inriktade på digitala spel som är en bransch som kan tänkas dela viss kompetens med filmbranscherna (t.ex. animatörer). Exempelvis har The Game Assembly (TGA Utbildning AB), flera YH-utbildningar i digitala spel.

Högskolor:

På Malmö Universitet finns bl.a. 180p Produktionsledare Media. Det finns också flera kortare kurser som exempelvis 15p Narrativ design. Dessutom finns utbildningar i närliggande områden som mediakommunikation eller 180p Spelutveckling¹. Lunds Universitet har utbildningar i Filmvetenskap men för närvarande inte något program som är inriktat på produktion.

1

Läs mer om MAU och digitala spel på Game lab: <https://games.mau.se/>

7. DISKUSSION

7.1 Filmutbildningars roll i svensk films näringskedja

Volymen av filmproduktion har på senare år ökat kraftigt främst till följd av att strömningstjänsterna har gjort att efterfrågan på innehåll ökat. Om Sverige inför produktionsincitament¹ förväntas volymen öka ännu mer. Dessutom ersätts text av rörlig bild, i hög utsträckning, i hela samhället. Alla stora dagstidningar är idag också tv-kanaler och mer och mer information förmedlas genom rörliga bilder. Det betyder att kompetensen att producera rörligt bildmaterial efterfrågas på flera håll än från den traditionella film- och tv-industrin.

Dessa faktorer har lett till att vi idag har en brist på kvalificerad produktionspersonal. Det har diskuterats flitigt på senare år, hur kompetensförsörjningen ska förbättras. Det har också diskuterats att kompetensbristen till del har förklaringar i arbetsvillkoren i branschen. Många tröttnar på dåliga arbetsvillkor, stress, frilansande och begränsade karriärmöjligheter.

Man kan dock inte säga att det råder brist på filmkreatörer, det är fortfarande svårt att försörja sig som filmskapare.

Det måste nog konstateras att det råder viss obalans på utbildningssidan. I förhållande till arbetsmarknaden så utbildas det för få filmarbetare (B- och C-funktioner) men kanske för många filmskapare.

Å andra sidan är många utbildningar den första kontakten med det professionella filmlivet och för många kommer yrkesvalet senare om man ens väljer att stanna kvar i branschen. Det är inte ovanligt att en person startar med en konstnärligt orienterad filmutbildning på exempelvis folkhögskola och sedan specialiserar sig eller vidareutbildar sig inom ett specifikt yrke som exempelvis filmklippare, fotograf etc.

Många som är aktiva inom filmbranscherna kombinerar också olika yrkesroller. Man kanske mestadels försörjer sig som exempelvis filmfotograf men då och då får igenom ett eget filmprojekt. Ur detta perspektiv är det positivt att det finns ett stort utbud av konstnärligt orienterade filmutbildningar som en möjlig väg in i filmbranscherna.

¹ Produktionsincitament är ett samlingsnamn för olika typer av rabattsystem för filmproduktion. Förenklat kan systemen liknas vid ROT eller RUT-avdrag. Produktionsincitament finns i de flesta Europeiska länder men inte i Sverige. Då Sverige är ett högkostnadsland skulle ett sådant system underlätta för utländska produktioner att filma i landet. Det skulle också göra att många Inhemskas produktioner som idag väljer att förlägga delar av produktionen utomlands, istället skulle stanna i Sverige.

7.2 Filmutbildningars roll ur ett regionalt perspektiv

En tydlig trend i Sverige är att man på flera håll i landet fått upp ögonen för filmproduktionens möjlighet att bidra till regional utveckling såväl som dess värde för kulturell utveckling och till synliggörande av region eller kommun. På senare år har flera nya regionala eller kommunala filmfinansiärer tillkommit¹ och i ett flertal regioner diskuteras frågan livligt (inte minst i södra Sverige).

Det är dock svårt att bygga en filmbransch helt från grunden och det som saknas är ofta lokal kompetens. För den lokala branschen är det förstås viktigt med ett aktivt filmliv och för inkommande produktion² är det avgörande med tillgång till lokal kompetens och lokal infrastruktur. Lokal finansiering bygger oftast på att pengar ska spenderas lokalt och eftersom arbetskraft utgör en betydande del av kostnaderna för filmproduktion, måste producenterna placera produktion där det finns tillgång till arbetskraft.

Ur detta perspektiv blir utbildning viktigt men eftersom det i viss mån råder brist på filmarbetare finns det inget som säger att inte nyutbildade kommer söka sig vidare till platser med kontinuerlig produktion. Detta dilemma är svårt att lösa men om man ser södra Sverige som en, i någon mån, sammanhållen geografisk enhet så finns det anledning att anta att god tillgång till filmutbildningar i södra Sverige kan leda till att människor stannar i södra delarna av landet och att det i så fall skulle vara positivt för etablerandet av en mer kontinuerlig produktion i de regioner där detta saknas idag.

Lokal filmfinansiering ger störst utväxling om det satsas på det lokala filmlivet och för regioner utan kontinuerlig, storskalig produktion är det avgörande att det finns ett aktivt filmliv med kreatörer och mindre filmbolag som i praktiken kanske mer liknar "filmarkollektiv". Därför har konstnärligt inriktade filmutbildningar stor betydelse liksom satsningar på talang och lokalt filmnäringsliv.

Det kan finnas anledning att titta på filmens roll i samhället och filmutbildningars roll ur ett något mindre instrumentellt perspektiv. En ökad kunskap om film och filmens uttryck är med all sannolikhet bra för samhället i stort och inte bara för branschens kompetensförsörjning. Som tidigare nämnts så får rörlig bild en allt större betydelse i våra liv och en ökad kunskap om den rörliga bildens tillkomst och retorik måste vara fördelaktigt för såväl individen som samhället.

Mycket tyder på att en stark KKN-sektor gynnar andra branscher som exempelvis innovationssystem. Det är också så att det finns en tydlig "kluster-tendens" inom KKN. En miljö med stark kulturell aktivitet tycks locka till sig flera kulturutövare.

1 Norrköping driver sedan 2015 Norrköpings Filmfond. Region Dalarna har sedan 2021 avsatt medel för ett treårigt filmfundsprojekt. Region Stockholm har startat ett nytt regionalt filmfinansieringsbolag i samverkan med Stockholms stad.

2 "Inkommande produktion" är benämningen på produktioner som kommer från andra länder eller regioner till skillnad från produktioner som utförs av den lokala branschen.

Exempelvis kan sägas att Berlin tycks fungera som magnet för kulturutövare. Ju fler som flyttar dit dess fler lockas att ansluta sig till detta kluster. Till del beror det antagligen på att en miljö med mycket kultur och kreativitet helt enkelt är inspirerande. En annan orsak är kanske att kulturkreatörer ofta samarbetar där exempelvis teatrar även behöver musiker, dansare eller bildkonstnärer till scenografi. Film är ett område där många olika kompetenser samverkar.

Därför kan inte bara filmproduktion och filmkultur utan även filmutbildningar anses vara gynnsamma ur ett regionalt utvecklingsperspektiv.

I Eksjö drev Konstfack tidigare en tvåårig animationsutbildning. Det ledde till att Eksjö blev något av ett centrum för verksamheter med anknytning till animation. Efter att Konstfack lade ner utbildningen har Eksjö minskat betydligt i betydelse som nav för svensk animation. Detta visar hur betydelsefulla utbildningar kan vara som motor för etablering av industri på vissa orter eller regioner. Fenomenet är välkänt från andra utbildningsorter och andra branscher.

7.3 Brister och styrkor i södra Sverige

I södra Sverige är det endast Skåne som har en kontinuerlig filmproduktion på en hög professionell nivå. Vad som menas med "professionell nivå" kan naturligtvis diskuteras och självklart finns det en massa människor, över hela landet, som försörjer sig på produktion av rörliga bilder för olika ändamål. I detta sammanhang avser vi dock film avsedd för distribution på biograf, TV eller strömningstjänster.

Den högre produktionsnivån i Skåne kan ha att göra med att ett av Sveriges fyra produktionscentra finns här. Man skulle också kunna vända på det och säga att Skåne satsat på filmfinansiering för att man har kontinuerlig produktion. I själva verket får man nog konstatera att det råder en växelverkan mellan finansiering och produktion.

I södra Sverige finns det många faktorer som i teorin skulle kunna utgöra goda förutsättningar för filmproduktion. Exempel på sådana faktorer är:

- Relativt tätbefolkat med korta avstånd
- God infrastruktur och tillgänglighet
- Mycket bra och varierade inspelningsmiljöer som är lättillgängliga
- God tillgång till kompetenser som på olika sätt skulle kunna bistå vid filmproduktion
- Viss tillgång till lokal filmfinansiering
- Viss tillgång på kvalificerad filmpersonal
- Utbildningar som bidrar till nya berättelser, kreatörer och filmarbetare
- Alla regioner i Regionsamverkan Sydsverige ingår i Southern Sweden Film Commission med syfte att marknadsföra regionen och visa upp potentiella inspelningsplatser, samt att i övrigt bidra till att såväl nationella som internationella film- och Tv-produktioner genomförs i södra Sverige.

Film i Skåne gav 2020 ut boken PRODUCING PEOPLE där åtta stycken skånska producenter intervjuas. Sju av dessa hade någon utbildning i södra Sverige bakom sig. Även om många skolor har riksintag och det är svårt att få statistik på var människor etablerar sig efter sin utbildning, är det rimligt att anta att många utbildar sig delvis i den landsända de kommer ifrån och att de ofta, förr eller senare, återvänder till sina hemtrakter.

Ju starkare band eleverna upprättar till den region där de utbildar sig dess större är sannolikheten att de väljer att stanna eller återvända dit. Om det finns goda förutsättningar till arbete inom det fält de utbildat sig för, bör sannolikheten att de stannar öka. I detta avseende kan ett problem vara att många av filmutbildningarna sker på folkhögskolor som har internat vilket kan tänkas minska anknytningen till utbildningsorten. Dessutom är arbetsmarknaden otrygg och det är ont om jobb med fast anställning.

I de regioner där produktionsmiljön är svag och tillgången på kvalificerad arbetskraft låg kunde det vara bra om fler människor kunde växelbruka sina ordinarie arbeten med filmjobb. Man kan tänka sig att en hårfrisör, med en ganska liten utbildningsinsats, även skulle kunna jobba med maskörer i filmproduktion. En snickare skulle kunna lära sig de speciella förutsättningarna för dekor etc.

På så sätt kan förutsättningar för lokal produktion växa fram organiskt i takt med att produktionsvolymerna ökar. Här skulle också filmutbildningar kunna spela en roll. Många som läser till exempel dokumentärfilm på folkhögskolor kommer att ha en ganska dålig arbetsmarknad framför sig. Om de även har kompetens att jobba i filmteam i större produktioner skulle de troligen ha lättare att försörja sig på sina filmkunskaper och därmed ha större chans att leva och verka i sin hemregion.

Kartläggningen (kapitel 5) visar att det inte finns någon konstnärligt inriktad högskola för film i södra Sverige. Å andra sidan kan man anta att det är tillräckligt med de utbildningar som finns i Sverige och att det inte vore rimligt eller önskvärt med den typen av utbildningar i varje del av landet. Här måste även beaktas närheten till Danmark och de danska filmskolorna. Danska Filmskolan i Köpenhamn har rykte som en av de främsta filmskolorna i Norden. Många svenskar har genom åren utbildat sig vid Danska Filmskolan och närheten dit måste vara en fördel för södra Sverige och kanske främst för Skåne.

7.4 Går det att samordna utbildningar och är det i så fall önskvärt?

Inom ramen för denna rapport har det inte funnits utrymme att i detalj kartlägga olika typer av samarbeten mellan utbildningar. Det rör sig om många utbildningsanordnare och många olika typer av utbildningar med olika målsättningar och olika profiler.

Vid de intervjuer som genomförts har det inte framkommit att utbildningar samverkar i någon större utsträckning men det har ändå framkommit att det finns en hel del informella kontaktytor mellan exempelvis folkhögskolor. Vissa utbildningar samarbetar med exempelvis högskolor eller medieföretag. Animationsutbildningen på Sörängen folkhögskola samarbetar med The Animation Workshop vid VIA University i Viborg, Filmgymnasiet i Halmstad har samarbete med Akademin Valand, Blekinge Tekniska Högskolas ljudutbildning har samarbetat med DI¹ och Linnéuniversitetets Mediaproduktionslinje samarbetar med SVT. Andra utbildningar har informell samverkan med varandra.

Det har inte heller framkommit att man "synkar" sina utbildningar. Frågan är om samordning är möjligt eller ens önskvärt. Viktigast vore kanske att skapa kontaktytor mellan skolor men framförallt mellan elever och kontaktytor mellan skolor och arbetslivet. Viss samverkan kan naturligtvis vara ett effektivt sätt att skapa dessa kontaktytor.

8. FÖRSLAG

En avgörande fråga när det gäller filmutbildningars relation till de regioner där de verkar, är huruvida utbildningarna bidrar till den kompetensförsörjning som möjliggör att filmen bidrar till regional utveckling. Det i sin tur är beroende av ifall de nyutbildade stannar i regionen eller återvänder dit efter andra studier.

Det saknas tillförlitlig statistik på området men som tidigare diskuterats är detta antagligen beroende av hur nära band de studerande knutit till lokalsamhället och olika filmaktörer. Här kan regionerna spela en viktig roll i att skapa kontaktytor och nätverksplattformar.

Regionala aktörer kan också ge stöd till fortbildningsinsatser som exempelvis utvecklingsworkshops. Filminstitutet har möjlighet att ge stöd till utvecklingssamarbeten mellan regioner. Regionsamverkan Sydsverige skulle kunna vara en utmärkt plattform för sådana samarbeten.

Om man vill skapa en mer gemensam filmmiljö i hela södra Sverige kan de förslag som listas nedan med fördel ske över regiongränserna. Filmregion Sydost har redan formerat sig på detta sätt men det är inte nödvändigt att alla sex regioner samverkar på ett lika strukturerat sätt. Det kan räcka långt med mer informella nätverk.

Det viktiga vore att få de som är nya i branschen att känna att de kan se hela södra Sverige som sitt verksamhetsområde och att det finns en välkomnande och stöttande atmosfär.

De regionala filmaktörerna skulle kunna förbättra elevernas band till den regionala miljön genom att:

- Knyta band till varje årskull genom att besöka regionens utbildningar (oavsett huvudman) och berätta vilka möjligheter som finns efter utbildning.
- Möjliggöra möten med lokala branschen i samverkan med skolor och lokala filmnärlivets genom exempelvis nätverksträffar.
- Hjälpa skolorna att samverka bättre genom att erbjuda träffar emellan utbildningar.
- Man skulle kunna organisera en nätverksträff med branschen och alla filmutbildningar i södra Sverige. Nordic Talent skulle kunna tjäna som modell.¹
- Regionerna skulle, gemensamt genom RSS, kunna stötta nystartade bolag genom rådgivning och att hjälpa till med lokaler eller andra faciliteter som annars kan vara problem för unga företag. Man kan också initiera samverkan med befintliga aktörer som exempelvis KKV (Konstnärernas Kollektivverkstad).
- Ge stöd till filmprojekt som avgångselever, eller nyutbildade, driver.²
- Initiera stöd till- eller anordna fortbildnings och utvecklingsworkshops, gärna i samverkan med andra regioner.³
- Ge stöd till internationella workshops där regionala filmare erbjuds platser.⁴

1 Nordisk Film och TV-Fond ordnar varje år en träff med branschen och de nordiska filmhögskolorna, Nordic Talent.

2 Givetvis råder konkurrens med alla andra projekt och det vore olämpligt om nyutbildade tilläts konkurrera ut den befintliga branschen i alltför stor utsträckning, men en liten välkommande gräddfil skulle kunna motivera elever att stanna och se en framtid i Sydsverige.

3 Det finns flera sådana arrangemang som Talangdagarna på Fårö eller Archipelago Script Lab i Gryts skärgård.

4 Exempel på sådana workshops är Eurodoc som har flera möten i olika länder med sina deltagare. På varje ny plats ordnas också en parallell grupp med lokala projekt. Det är ett utmärkt tillfälle att skapa internationella kontakter.

8.1 Förslag ur ett längre perspektiv

Regionsamverkan Sydsverige har inlett ett arbete med en interregional filmstrategi och givet de ganska stora förändringar som står inför dörren för film- och medieområdet kan det vara klokt att anlägga ett lite längre tidsperspektiv.

Det är några trender som framstår som särskilt tydliga eller troliga för filmen och med bäring på ett regionalt perspektiv.

Det pratas en del om biografens och televisionens förändrade roller men det är trots allt en tydlig trend att vi tillbringar alltmer tid framför skärmar med rörlig bild. Behovet av professionellt producerat rörligt material kommer därmed att fortsätta att öka. Detta har dels att göra med den expanderande VOD-marknaden¹, dels beror det på att rörlig bild ersätter skrift i många sammanhang där vi kommunicerar med varandra. Tidningar publicerar rörlig bild och marknadsföring eller företagskommunikation sker i allt högre utsträckning med rörligt material (se vidare 6.1).

Ur ett regionalt perspektiv bidrar all rörlig-bild-produktion till regional utveckling oavsett om det gäller enklare företagskommunikation eller storskalig dramaproduktion.

Som tidigare nämnts blir filmproduktion alltmer intressant ur ett regionalt perspektiv och frågan om kompetensförsörjning därmed alltmer viktig.

Filmbranscherna är i snabb förändring. I takt med den tekniska och kulturella utvecklingen blir skillnaden mellan professionell och semiprofessionell produktion mindre. Nya tillvägagångssätt för att bygga kompetens och förutsättningar för att producera film är på många vis bättre och "friare" än någonsin. Fler film-människor tillskansar sig också multikompetens då fler delar kan utföras med tekniska verktyg som är billiga och tillgängliga. Det betyder inte att kostnaderna för storskalig produktion minskat men att tröskeln till tekniskt högkvalitativ produktion sänkts.

Sydsverige har möjlighet att profilera sig som en del av landet där det är lätt att arbeta med film på olika vis. Om en filmstrategi för Regionsamverkan Sydsverige innebär att ambitionen höjs för att hela södra Sverige ska hänga ihop avseende filmproduktion, bör det innebära att det måste bli lättare att hitta kompetens i alla sex regioner. Det bör också innebära att det måste bli lättare för filmarbetare att hitta en någorlunda jämn försörjning.

För att uppnå detta är det viktigt med en stark lokal och kreativ filmbransch där den lokala produktionen är så stor som möjligt och där nya sätt att skapa och finansiera film är möjliga. Här kan filmutbildningar spela en viktig roll och inte minst skulle samverkan mellan utbildningar kunna bidra till en miljö där nyutbildade väljer att samarbeta med andra i södra Sverige och att därmed stanna här.

1 VOD är en förkortning av "Video on demand" och brukar på svenska benämnas "Strömmningstjänster". Man skiljer mellan olika typer av VOD beroende på tjänsternas affärsmodell. FVOD är fri-VOD, AVOD är annonsbaserad, SVOD är prenumerationstjänst och TVOD är "hyr eller köp" där man alltså motsvarar en videobutik.

Förslagen för det längre perspektivet skiljer sig inte på avgörande punkter från de generella förslagen men i ett längre perspektiv kan tyngdpunkten ligga på interregionala och interdisciplinära initiativ.

Skapa en arbetsgrupp inom Regionsamverkan Sydsverige med uppdrag att löpande bistå utbildningarna med omvärldsanalys avseende filmbranschernas behov och utvecklingen på filmområdet inom Regionsamverkan syd. En sådan grupp skulle också kunna vara en länk mellan filmutbildningarna och branscherna. På så sätt skulle man kunna underlätta praktikplatser och annan kontakt mellan utbildningar och yrkeslivet inom hela södra Sverige.

Arbetsgruppen skulle också kunna hjälpa utbildningsanordnare att bättre förstå branschernas behov. Utbildningsanordnare har stor frihet att anpassa längre utbildningar och skraddarsy kortare kurser utifrån specifika behov. På så sätt kunde högre interdisciplinär kompetens uppnås (se också 6.3).

Uppmana till, och skapa plattformar för samverkan mellan utbildningar i hela södra Sverige. Till att börja med skulle nätverksträffar kunna arrangeras av Regionsamverkan Sydsverige mellan utbildningsledare och lärare på de olika utbildningarna.

Uppmana till, och skapa plattformar för samverkan och informationsutbyte mellan utbildningar i hela södra Sverige. I förlängningen skulle det kunna gälla även eleverna på de olika utbildningarna. Om exempelvis elever vid Filmgymnasiet i Halmstad får kontakt med Linnéuniversitet skulle det kunna leda till att vidareutbildning, i högre grad, sker i södra Sverige istället för i andra delar av landet. Ökad kontakt mellan olika utbildningar och deras elever kan leda till en starkare regional förankring. I detta avseende kan "regional" också innebära hela södra Sverige.

Samverka kring att förmå den regionala vuxenutbildningen att anordna utbildning med det nationella yrkespaketet Film och TV-arbetare

9. REFERENSER

9.1 Intervjupersoner

Andreas Bhatti, Skolverket, Undervisningsråd
Carlos Ravstam, Södra Vätterbygdens folkhögskola (Jönköping)
Charlotte Berglund, Högskolan Halmstad, Samverkansansvarig
Charlotte Gimfalk, Film- & TV-Producenterna, Projektledare
Hanna Sohlberg, FiSk, Talang- och projektutvecklare
Ia Thunberg, Filmgymnasiet Halmstad
Joakim Strand, FiSk Produktionschef
Lisa Partby, Biskops Arnö folkhögskola, Lärare dokumentärfilm
Maria Fahlgren, Leksands folkhögskola, Koordinator
Patrik Luth, Sörängens folkhögskola, Rektor
Per-Axel Gjores, Linnéuniversitetet i Kalmar och Växjö
Pär Berg, Sörängens folkhögskola Animationslinjen, Huvudlärare
Thomas Bergman, Filmgymnasiet Halmstad

9.2 Texter

Film- och tv-produktion som tillväxtmotor i Sydsverige!- Hur gör vi? Bo-Erik Gyberg 2020

Linnéuniversitetet, Alumnuundersökningen 2020, Tony Wågman 2021, Dnr: 2020/2922-1.2.3

Filmlinjen, Katrinebergs folkhögskola, Uppföljning av deltagare 1998-2007

Mapping the needs in filmmaker networks, Filmcentrum syd

Slutrapport Fler filminspelningar till Halland, Charlotte Gimfalk 201115

Mapping the needs in film maker networks, Filmcentrum Syd, Berina Dzemailovic 2021

Film & Tv-Branschens Yrkesnämnd – en väg till framtida kompetensförsörjning, Charlotte Gimfalk 2019

Nostradamus Report: Transforming Storytelling Together, Johanna Koljonen 2021

Försöksverksamhet med yrkesinriktningar på högskoleförberedande program PM U 2021/01877, Utbildningsdepartementet 20210324

Yttrande över Försöksverksamhet med yrkesinriktningar på högskoleförberedande program, U 2021/01877, Skolverket 20210623

9.3 Webbplatser

Myndigheten för Yrkeshögskolan

<https://www.myh.se>

<https://www.yrkeshogskolan.se>

Sveriges referensram för kvalifikationer

<https://www.seqf.se/>

Sveriges Folkhögskolor

<https://www.sverigesfolkhogskolor.se>

<https://www.folkhogskola.nu>

Folkbildningsrådet

<https://www.folkbildningsradet.se>

Ölands folkhögskola

<https://olandsfolkhogskola.se/>

Gamleby folkhögskola och GTV

<https://gamlebyfolkhogskola.se>

<https://gtvgamleby.se>

Glokala folkhögskolan

<https://www.glokala.se/>

Skurup/Fridhems folkhögskola

<https://www.skurupfridhem.se>

<https://www.skurupsfolkhogskola.se/Utbildningar/Filmlinjen>

<https://fridhemsfolkhogskola.se/vara-utbildningar/kulturkurserprofilkurser/filmlinjen>

<https://www.skurupfridhem.se/Utbildningar/Kvalificerad-Filmarbetare>

Markaryds folkhögskola

<https://www.markarydsfolkhogskola.se/>

Sörängens folkhögskola

<https://rjl.se/Sorangensfolkhogskola/>

Södra Vätterbygdens folkhögskola

<https://www.svf.fhsk.se/>

Katrinebergs folkhögskola

<https://katrineberg.regionhalland.se/>

Linnéuniversitetet, Kalmar och Växjö

<https://lnu.se/program/journalistik-och-medieproduktion/kalmar-ht/>

<https://lnu.se/program/medieentreprenorprogrammet/kalmar-ht/>

<https://lnu.se/program/mediekreatorprogrammet/kalmar-ht/>

<https://lnu.se/sok/?tags=Film>

Blekinge Tekniska Högskola

<https://www.bth.se>

Teknikhögskolan, Varberg

<https://teknikhogskolan.se/utbildningar/ljud-och-musikproducent/>

Hyper Island

<https://www.hyperisland.com/sv/karlskrona>

Halmstad Högskola

<https://www.hh.se/>

Malmö Universitet

<https://mau.se/>

Game Lab MAU

<https://games.mau.se/>

Sturegymnasiet

<https://www.halmstad.se/barnochutbildning/gymnasieskola/gymnasieskolorihalmstad/sturegymnasiet/>

Tumba Gymnasium

<https://www.tumbagymnasium.se/program/estetiska-spetsprogram/>

Sveriges Spetsutbildningar

<https://spetsutbildningar.se>

Skolverket

<https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laro-plan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/nationella-yrkespaket-for-komvux/yrkespaket-media-och-kultur>

Universitetskanslerämbetet

<https://www.uka.se/>

Archipelago Script Lab

<http://filmiost.se/om-film-i-ost/nyheter/2021/05/10/archipelago-script-lab-2021/>

Talangdagarna

<https://filmgotland.se/talangutveckling/>

Creative Europes sida för fortbildningsprogram med stöd från Creative Europé

<https://www.creative-europe-media.eu/32-events/training-networks/315-eurodoc-production>

Eurodoc

<https://eurodoc-net.com/en>

